

Enver Paşa ‘Baştan Sona Bir Hayat’

Mehmet Mert Çam

İstanbul, İlgikültür Sanat Yayıncılık, 2018, 57 Sayfa, ISBN: 978-605-2022-43-6

Ceylan MİRHAN*

Mehmet Mert Çam tarafından kaleme alınan Enver Paşa isimli eser, ‘‘Birinci Dünya Savaşı’na Kadar Olan Dönemde Enver Paşa’’ ve ‘‘Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi’nde Enver Paşa’’ adlı iki bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümünde Enver Paşa’nın hayatı ve tarih sahnesine çıkışı, ikinci bölümünde ise siyasi ve askeri faaliyetleri dikkatle ele alınmıştır. Her iki bölümde yer alan ana başlıklar, konuyu kategorize etmek adına alt başlıklara ayrılmıştır. Ayrıca dipnotlara sıkça yer verilmiş olup sonuna da bir kaynak listesi eklenmiştir.

Bir biyografi niteliğinde olan bu eserin giriş bölümünde yazar, Enver Paşa’nın monarşistlerden Kemalistlere, Marksist solculardan Liberteryenlere kadar geniş bir çevrede eleştirildiğinden, askeri

* FSMVU, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğrencisi, ceylanmirhan@hotmail.com

hayatında verdiği hatalı kararların sonucunda ‘‘taassup ehli’’ olarak nitelendirildiğinden bahsederek okuyucuya bazı ön bilgiler vermiştir.

Öncelikle kitabın ilk bölümünde yer alan Enver Paşa'nın hayatı ile ilgili bilgilere değinmekte fayda görüyorum. İsmail Enver Bey, baba tarafından soyu Kırım Türklerine ve yedinci ceddinden soyu ise Gagavuz Türklerine dayanan bir şahsiyettir. Ceddi Abdullah Bey, o dönemde Müslüman olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Çarlık Rusyası karşısında gerilemeye başlamasıyla Kırım'dan Balkanlar'a, oradan da Anadolu'ya hicret etmiştir. Askeri okullarda eğitim gören Enver Bey, tahsilini tamamladıktan sonra Selanik merkezli 3. Ordu'ya yüzbaşı olarak tayin olmuştur. ‘‘Askeri sanatı’’ sahada öğrenen Enver Bey, burada geçirdiği zaman zarfında ordudaki neferlerin durumu ve verilen bazı kararların yanlışlığına rütbesi derecesinde müdahalelerde bulunarak düzen sağlamaya çalışmıştır. Enver Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne kadar olan dönemde, devletin ve milletin istikbali adına, ilerleyen yıllarda önemli faaliyetler sergileyecek olan İttihat ve Terakki'nin bir mensubuydu. Ancak Enver Bey, sair asker İttihatçılar gibi siyasetten uzak kalmış ve ekseriyetle "eski devrin adamları" vasıtasıyla iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Bu bölümde yazarımız Enver Bey'in İttihat ve Terakki denetlemesinde bir asker olarak, devlet dahilinde ve haricinde yaşanan gelişmelerdeki rolünü ince bir çizgi çekerek bizlere sunmuştur. Düvel-i Muazzama'nın işgalci girişimlerinden Babıali Baskını'na, 31 Mart Ayaklanması'ndan Trablusgarp Harbine, Balkan Harbi'nden Osmanlı hanedanındaki gelişmelere kadar cereyan eden her olayda Enver Bey'in askeri etkinliklerini görmekteyiz. Trablusgarp Savaşı'ndan dönerken Enver Bey, bu husustaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Vazifem bu sefer beni, hiçbir somut netice alamayacağım bir amaca doğru götürüyor. Trablus zavallı memleket, şimdilik kaybettik. Peki, o zaman niye gidiyorum? İslam dünyasının bizden beklediği bir ahlaki görevi yerine getirmek için."

Kitabımızın ikinci bölümüne "Birinci Dünya Savaşı'nda Harbiye Nazırı Enver Paşa" adlı başlığı veren yazar, Cihan Harbi'ne giden süreçte Enver Bey'in önlenemeyen yükselişinden bahsederek bu meyanda bazı açıklamalar yapmıştır. Harbiye Nazırı rütbesine yükselen Enver Paşa, ordu tarafından sevilmeğe olup ordunun yeniden yapılandırılması için radikal kararlar alabilecek durumdaydı. Zaten İslam alemindeki namı ve Osmanlı Hanedanı'na damat olması, Türk Ordusu'nun yeniden yapılandırılmasında maddi ve manevi şartları sağlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın cereyan ettiği 1914 yılında Enver Paşa'nın, Osmanlı'ya sığınan iki Alman gemisine saldırı emri vermesi, onun savaşın müsebbibi olarak görülmesine yol açmıştır. Ancak bu hususta ihtilaflar mevcuttur.

Enver Paşa denildiğinde şüphesiz akıllara ilk gelen vaka Sarıkamış Harekatı'dır. Bu hareket Cihan Harbi'nde Enver Paşa'ya yöneltilen sair bir mesele olmuştur. Çünkü, hem bölgede yaşanan kış şartları ordularımızın bir araya gelmesine mani olmuş hem de Enver Paşa orduya, mevsim şartlarına rağmen

taarruz emri vermiştir. Nihayetinde orduda büyük zaiyat meydana gelmiş ve yüz bin civarında asker şehit olmuştur. Bu hareket sonrasında İtilaf Devletleri, Enver Paşa'ya yönelik propaganda beyannamelerinde bulunmuş ve Sarıkamış Harekatı dahil tüm kötülüklerin sorumlusunu Enver Paşa olarak göstermiştir. Ancak yine de, Enver Paşa'nın Çanakkale ve Kut'ul Amare'deki başarıları onun rütbelerinin yükselmesine neden olmuştur.

Cihan Harbi'nden sonra Türkiye'nin, İtilaf Devletleri'ne karşı devlet olmak için bağımsızlık mücadelesi verdiği Mütareke Dönemi'nde Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nın ikinci kısmını başlatmak için gerekli temaslarda bulunmak, gerekli para, silah ve levazımatı temin etmek istediğini ifade etmiştir. Buradaki gayesi, Bakü'yü İngiliz güdümlü Ermeni çetelerinden temizledikten sonra bölgedeki siyasi hakimiyetten istifade etmektir. Bu oluşumun adı da "İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı" olacaktır.

Milli Mücadele'nin sonuna geldiğimiz dönemde, 1921 yılında Mustafa Kemal ve Enver Paşa arasında bazı gerilimler olmuş, bunun neticesinde yurtdışında olan İttihatçılara Türkiye'ye giriş yasağı konulmuştur. Akabinde Enver Paşa ve sair İttihatçılar için tutuklama kararı çıkarılmıştır. Enver Paşa, Mustafa Kemal'e yazdığı bir mektupta ona olan sert tutumunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Şimdi sen, ben başta olmak üzere arkadaşların memlekete gelmemesini istiyorsun değil mi? Sebep de güya bizim gelmemizle memlekette bir ikilik çıkacak diyorsun, öyle mi? Hariçte kalmanın maksad-ı umumimiz olan başta Türkiye olmak üzere kurtarmaya çalıştığımız İslam alemi için faidesiz olduğunu hissettiğimiz anda memlekete gideceğiz. İşte, bu kadar!"

Enver Paşa, 4 Ağustos 1922 tarihinde Rus birlikleri ile yapılan çarpışmada şehit düşmüştür. 30 bin kişinin katıldığı cenaze merasiminde bir mücahit sahneyi şu şekilde tasvir etmiştir: "Kurban Bayramı'nın ikinci günü idi. Paşanın şehadetine inanamayanlar geliyorlar, naaşın üstüne örttüğümüz ve onun hayatında bir an yanından ayırmadığı Türk bayrağını kaldırıyorlar... bu aziz ölümün elini ayağını öpüyorlar... Birçok ihtiyarlar yalvararak Paşa'nın sakalından bir kıl istiyorlar; onu en değerli çevrelerine sararak kalplerinin üstüne koyuyorlardı. Hülasa bir kıyamet koptu ki, tasviri mümkün değildir."

Tenvir etmeye çalıştığımız biyografi niteliğindeki bu eser, sayfa sayısı bakımından az olsa dahi Enver Paşa ile ilgili kritik bilgileri, mekan ve zaman mefhumları dahilinde, detayları ile ele almış ve bizleri bilgilendirme konusunda bir başarı sağlamıştır. Osmanlı'dan Türkiye'ye geçişte başat aktörlerden biri olan Enver Paşa, hataları ve hasenatları ile değerlendirmeye alınmış, kendisi hakkında var olan lehte ve aleyhteki görüşlerle eser güçlendirmiştir. Türkiye Devleti'ni anlamanın yollarından biri de Enver Paşa'yı anlamaktan geçmektedir. Bu meyanda tarih okuyucularına, gerek bu eseri gerekse sair eserleri okumalarını ve devletin kilit isimlerinin hayatlarına eğilmelerini kitap tavsiye ederim.